

Paulina Pycia-Kośćak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0002-7886-7566>

paulina.pycia@us.edu.pl

Intensyfikatory przysłówkowe w chorwackim i polskim języku potocznym – wartościowanie, subiektywizacja i ekspresywność

Streszczenie. Złożona kategoria intensywności ma swoje wyznaczniki na różnych poziomach językowych: fonologicznym, morfologicznym, leksykalnym i składniowym. Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja i analiza intensyfikatorów przysłówkowych, tj. leksykalnych środków nacechowanych ekspresywnie, służących do wyrażania subiektywnej miary ilościowej i odchylenia od normy. Intensyfikatory należą do leksemów wielowartościowych, których wartościowanie – pozytywne lub negatywne – zależy od kontekstu (np. chorw. *strašno inteligentan*, pol. *strasznie inteligentny*; chorw. *strašno lakouman*, pol. *strasznie lekkomyślny*). Analizowane intensyfikatory występują w tzw. żywej mowie, mają jednak co najmniej dwa poświadczenia w chorwackich i polskich korpusach językowych (*Hrvatski jezični korpus*, *Hrvatski nacionalni korpus*, *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, *Korpus Języka Polskiego PWN*) oraz kontekstach internetowych wyekscerpowanych dzięki wyszukiwarce Google. Badane jednostki wykazują wysoki stopień ekwiwalencji znaczeniowej i funkcjonalnej, cechuje je także wysoka frekwencja zarówno w chorwackiej, jak i w polskiej odmianie potocznej języka.

Słowa kluczowe: ekspresywność, intensyfikacja, intensyfikator, język chorwacki, język polski, subiektywizacja, wartościowanie

Adverbial intensifiers in Croatian and Polish colloquial language – evaluation, subjectification and expressiveness

Summary. The complex category of intensity has its determinants at various linguistic levels: phonological, morphological, lexical and syntactic. The aim of this study is to identify and analyze adverbial intensifiers, the expressive lexical units used to express a subjective measure of quantity and deviation from the norm. Intensifiers belong to multi-valued lexemes, the evaluation of which – positive or negative – depends on the context (e.g. Croatian *strašno inteligentan*, Polish *strasznie inteligentny*; Croatian *strašno lakouman*, Polish *strasznie lekkomyślny*). The analyzed intensifiers occur in the so-called

„spontaneous speech”, however, they have at least two confirmations in Croatian and Polish language corpora (*Hrvatski jezični korpus*, *Hrvatski nacionalni korpus*, *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, *Korpus Języka Polskiego PWN*) and Internet contexts extracted thanks to the Google Search. The studied units show a high degree of semantic and functional equivalence, a high frequency of use is also observed in both the Croatian and Polish colloquial varieties of the language.

Keywords: expressiveness, intensification, intensifier, Croatian language, Polish language, subjectivization, evaluation

Uwagi wstępne

Intensyfikacja to zwiększanie (ang. *amplification*) lub zmniejszanie¹ (ang. *alleviation*) intensywności, opiera się na umiejętności człowieka, dzięki której – świadomie lub nie – porównuje wszystko to, co jest przez niego odbierane za pomocą zmysłów i odnosi ich do pewnej skali wartości (Bolinger 1972: 17; Tafel 2001). Pośrodku tej abstrakcyjnej skali znajduje się punkt odniesienia uwarunkowany społecznie i kulturowo „konwencjonalna norma” (Tekavčić 1989: 63-64; Van Os 1989: 23), a pozostałe wartości znajdują się nad nią lub pod nią i są wyrażane za pomocą określonych jednostek leksykalnych (Quirk i in. 1985: 589; Edel 1992: 602).

Intensyfikator przysłówkowy jest jednostką niesamodzielną, łączy się z przymiotnikiem, przysłówkiem lub czasownikiem (jeśli zawiera sem stopniowości). W odróżnieniu od przysłówka, który czasami może być wymagany przez czasownik, intensyfikator nie jest elementem obligatoryjnym (Bałabaniak 2013: 99, 112, 115). Intensyfikatory występują wyłącznie w zdaniach asertywnych (Bałabaniak 2007: 18), a ich funkcją jest wzmocnienie lub osłabienie zmiennej cechy obiektu, którego dotyczy (Paradis 1997: 41). Intensyfikatory przysłówkowe definiowane są jako jednostki leksykalne, które są środkami gradacji, tj. odwołują się do semantycznej kategorii stopnia² (Bolinger 1972; Wingender 2005; Bałabaniak 2007, 2013; Kubicka 2010; Pastuch, Wąsińska, Mitrenga 2022). Wyrażają one porównanie w sposób implicytny i odnoszą się do charakterystyki ilościowej. W odróżnieniu do przysłówków i przymiotników nie należą do części mowy, lecz do klasy jednostek funkcjonalnych (Van Os 1989: 83).

¹ Zmniejszanie intensywności nazywane jest także *dezintensyfikacją* (Sojda 2022).

² Warto tu wspomnieć o opracowaniu semantycznej kategorii stopnia, które znajduje się w jednym z tomów bułgarsko-polskiej gramatyki konfrontatywnej (Кримова-Цверкова i in. 1994). Kategoria ta jest w nim definiowana jako ilościowe określenie cech obiektów, dla którego podstawą jest porównanie: a) jednorodnych obiektów w danym zbiorze, b) różnorodnych obiektów w danym zbiorze, które posiadają wspólną cechę będącą podstawą porównania. Porównanie wykazuje równorzędność (równowartość) lub jej brak. W odniesieniu do intensyfikatorów występuje porównanie do niejawnie przyjętego wzorca (tzw. porównanie absolutne). Poszczególne jednostki można usytuować na skali, na której znajduje się abstrakcyjna norma (np. *przeciętnego rozumu*) oraz dwie strefy: ujemna/ negatywna (np. *strasznie głupi*) i dodatnia/ pozytywna (np. *strasznie mądry*).

1. Cel, materiał badawczy i metody badań

Intensyfikatory pojawiają się w różnych typach dyskursów. Przedmiotem analizy w niniejszej pracy są występujące w chorwackim i polskim języku potocznym intensyfikatory przysłówkowe, które zwiększają intensywność. Celem artykułu jest identyfikacja i charakterystyka jednostek tego typu ze szczególnym uwzględnieniem procesu subiektywizacji, nacechowania ekspresywnego i wartościowania, a także przedstawienie dotychczasowego stanu badań, przede wszystkim w kroatystyce i polonistyce, który może stanowić inspirację dla dalszych prac badawczych w tym obszarze.

W zebranym korpusie znajdują się jednostki zaliczane przez językoznawców do klasy intensyfikatorów, mające już ugruntowany status jednostki intensyfikującej w języku, takie jak chorw. *strašno, strahovito, grozno, užasno*; pol. *strasznie, straszliwie, okropnie*. Oprócz nich uwzględniono także jednostki określane jako w literaturze przedmiotu jako *hipotetyczne* (Bałabaniak 2013: 116). Mają one charakter okazjonalny, są tworzone spontanicznie, *ad hoc*, najczęściej jako ekspresywne (emocjonalne) reakcje na daną sytuację, zwykle charakteryzują również określony idiolekt. Do takich form można zaliczyć m. in. chorw. *nenadjebivo* czy też pol. *piramidalnie*. Warto dodać, że intensyfikatory funkcjonujące w języku potocznym związane są także z modą językową. W polszczyźnie przez pewien czas status wyrazu modnego miał wulgarny intensyfikator *zajebiście*, w języku chorwackim obecnie ogromną popularnością cieszy się określenie *brutalno* 'brutalnie'.

Badany materiał liczy w sumie 34 jednostki leksykalne, które w określonych kontekstach posiadają sem intensywności³: chorw. *đavolski, vraški, pakleno, prokleta, strašno, strahovito, grozno, užasno, monstruozno, ludo, brutalno, jebeno* (wulg.), *nenadjebivo* (wulg.), *ekstremno, totalno* i pol. *diabelnie, diabelsko, piekielnie, strasznie, straszliwie, koszmarne, okropnie, kolosalnie, potwornie, szalenie, obłądnie, okrutnie, piramidalnie, cholernie* (wulg.), *zajebiście* (wulg.), *kurewsko* (wulg.), *wściekle, ekstremalnie, totalnie*, występujące w tzw. żywej mowie, zasłyszane. Wszystkie analizowane jednostki mają jednak co najmniej dwa poświadczenia z różnych tekstów (wypowiedzi) w chorwackich i polskich korpusach językowych (*Hrvatski jezični korpus, Hrvatski nacionalni korpus, Narodowy Korpus Języka Polskiego, Korpus Języka Polskiego PWN*) oraz kontekstach internetowych wyekscerpowanych dzięki wyszukiwarce Google, takich jak forum dyskusyjne, blog i czat (*speech-related text types*). Analizowane jednostki występowały w bezpośrednich związkach syntaktycznych z czasownikami, przymiotnikami i przysłówkami, a duża liczba poświadczeń (przekraczająca wielokrotnie założoną wstępnie liczbę dwa) potwierdziła wysoką frekwencję występowania intensyfikatorów tego typu w potocznych odmianach omawianych języków.

W analizie materiału wykorzystano metody badawcze, które zostały zaczerpnięte m. in. z prac analizujących zjawiska intensyfikacji i intensyfikatorów

³ Ewa Straś składnik ten nazywa *intensemem* (Straś 2008).

na gruncie języka angielskiego (Bolinger 1972; Quirk i in. 1985, 1992), niemieckiego (Van Os 1989), polskiego (Bałabaniak 2013; Janus 1981; Kleszczowa 2007; Pastuch, Wąsińska, Mitrenga 2022; Sojda 2022) i chorwackiego (Pavić Pintarić, Frleta 2014). Odwołano się także do opracowań dotyczących wartościowania (Puzynina 1986, 1992; Laskowska 2000), ekspresywności i języka potocznego (Lubaś 2003; Rejter 2006; Silić, Pranjković 2005; Škiljan 1989)⁴.

2. Stan badań nad intensyfikacją w Polsce i w Chorwacji

Intensyfikatory i intensyfikacja były (i są) od dłuższego czasu przedmiotem dużego zainteresowania polskich językoznawców. Jednostki intensyfikujące są opisywane m. in. z perspektywy diachronicznej: Dagmara Bałabaniak (2014), Krystyna Kleszczowa (2007), Barbara Mitrenga (2014); w ujęciu synchronicznym: Elżbieta Janus (1977), Dagmara Bałabaniak (2013), Mariola Jakubowicz (2014) i na tle porównawczym: Elżbieta Janus (1981) i Ewa Straś (2008) na materiale polsko-rosyjskim, Sylwia Sojda (2022) na materiale polsko-słowackim⁵.

W pracach polskich lingwistów brakuje jednak jednolitości terminologicznej w odniesieniu do jednostek intensyfikujących. Używane są takie określenia jak *przysłówki gradualne* (Grzegorzczkowska 1975), *przysłówki intensyfikujące* (Wajszczuk 2005), *operatory gradacji* (Grochowski, Kisiel, Żabowska 2018), *przysłówki wzmacniające* (Dziwerek 2020), *intensyfikatory*, *wykładniki intensywności* (Mitrenga 2014; Sojda 2022), a w odniesieniu do formacji, których funkcją jest intensyfikacja znaczenia używany jest termin *intensiwa* (Kawka 1973; Kucharzyk 2022).

W językoznawstwie kroatystycznym i serbistycznym⁶ już w latach 60. XX w. podejmowano badania nad intensyfikacją, analizowano jednak konkretne jednostki funkcyjne, np. przysłówki *veoma* i *vrlo* 'bardzo' (Грицкаг 2004, za: Jelitte 1961). Tendencja ta w późniejszym okresie zostaje zachowana, wyjątek stanowi opracowanie dotyczące wyrażania intensywności cechy w języku chorwackim, serbskim i włoskim chorwackiego romanisty Pavla Tekavčicia (1989). Wśród serbskich badaczy należy wymienić także Stanę Ristić, która podjęła się analizy intensyfikatora *sve* 'wszystko' (Ристић 2005, 2006) i badania statusu partykuł w języku serbskim (Ristić 2009).

⁴ Ze względu na bardzo dużą liczbę opracowań niniejszych zagadnień konieczne było ograniczenie literatury podmiotu do wybranych pozycji.

⁵ W pracach polskich językoznawców przytaczanych powyżej znajdują się szczegółowe opracowania intensyfikatorów przysłówkowych *bardzo*, *wysoce*, *wielce*, *cholernie*, *piekielnie*, *diabelnie*, *strasznie*, *straszliwie*, *potwornie*, *okropnie*, *ogromnie*, *szalenie*, *przeraźliwie*, *koszmarnie*, *makabrycznie*, *masakrycznie*. W tych opracowaniach znajduje się także bogata, wielojęzyczna literatura przedmiotu dotycząca kwestii intensyfikacji.

⁶ W okresie wspólnotowym, jugosłowiańskim trudno wyznaczyć ostrą granicę pomiędzy chorwackimi i serbskimi badaniami językoznawczymi. Funkcjonujący w tym okresie język serbsko-chorwacki, czyli chorwacko-serbski, był z jednej strony przedmiotem analiz, a z drugiej miał także status metajęzyka. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że język chorwacki i język serbski oparte są na systemie sztokawskim, co oznacza, że część analizowanych zagadnień, mimo że prowadzona na gruncie jednego z języków, łączy wspólna charakterystyka semantyczna, syntaktyczna i pragmatyczna.

W językoznawstwie kroatystycznym intensyfikacja treści analizowana jest przede wszystkim w odniesieniu do partykuł intensyfikujących, np. *pa, ta, ni* (Silić, Pranjković 2005; Pranjković 2008, 2018; Batinić, Kršić, Pavić Pintarić 2015), przysłówków i przymiotników, jako jedna z ich funkcji, np. *tako, toliko, takav, tolik* (Silić, Pranjković 2005; Pintarić 2011), czy spójników, np. *i, pa da* (Vukojević 2005; Hudeček, Vukojević 2006). Intensyfikacja przez chorwackich językoznawców badana była również w odniesieniu do konstrukcji z bezokolicznikiem, m. in. *za + infinitiv*, która określa intensywność, np. *Jučer sam se proveo za poludjeti* 'Wczoraj bawiłem się jak szalony' (Vukojević 2008). Wśród kroatystycznych badań intensyfikacji wyróżniają się prace Anity Pavić Pintarić. Lingwistka podejmuje się (sama lub we współpracy) analizy tej problematyki z różnych perspektyw. Są to badania kontrastywne dotyczące wyrażania wysokiego stopnia intensywności na materiale angielskim, niemieckim i chorwackim (Pavić Pintarić, Frleta 2014) niemieckich i chorwackich intensyfikujących związków frazeologicznych (Pavić Pintarić 2010), a także intensyfikatorów jako problemu z zakresu glottodydaktyki (Lovrović, Pavić Pintarić 2019) czy zjawiska w obrębie badań nad przekładem (Pavić Pintarić 2012). W 2020 r. ukazało się natomiast do tej pory najbardziej kompleksowe opracowanie – monografia autorstwa Magdaleny Nigoević *Intenzifikacija u jeziku (s primjerima iz hrvatskog i talijanskog jezika)*, w której przedstawiono różne rodzaje intensyfikujących środków językowych i prototypowe strategie intensyfikacji w języku chorwackim i włoskim (Nigoević 2020).

W badaniach kroatystycznych jednostka intensyfikująca treść określana jest jako *intenzifikator* lub *pojačivač* w odniesieniu do partykuł (Silić, Pranjković 2005; Pranjković 2008, 2018; Hudeček, Vukojević 2006), *stupanjski prilog* w odniesieniu do przysłówków lub *stupanjski modifikator* w odniesieniu do konstrukcji syntaktycznych (Vukojević 2008). Przy czym tzw. modyfikator stopnia (chorw. *stupanjski modifikator*) ma najogólniejsze, hiperonimiczne znaczenie: *u velikoj mje-ri, u izrazito velikom stupnju*, *ali taj izrazito veliki stupanj može biti usmjeren i u pozitivnome i u negativnome smjeru, dakle može značiti i 'u velikom stupnju iznad prosjekaili normale' i 'u velikome stupnju ispod prosjeka ili normale* (Vukojević 2008: 453). W monografii M. Nigoević intensyfikatorami (chorw. *intenzifikatori*) zostały nazwane wszystkie środki językowe, które pełnią funkcję intensyfikującą (Nigoević 2020).

3. Wartościowanie

Wartościowanie to proces oceny, na mocy którego osoba wartościująca przypisuje danym obiektom (w szerokim rozumieniu tego słowa) wartości pozytywne lub negatywne, które mogą być także stopniowalne (Puzynina 1992: 83). Jego celem jest wywarcie na odbiorcę wpływu, którego skutkiem jest adaptacja systemu wartości i preferencji nadawcy. Intensyfikacja wartościowania ma na celu wzmocnienie takiego efektu perlokucyjnego (Laskowska 2000: 342; Szczepaniak 2007: 32).

Przymiotniki, które pośrednio motywują formy intensyfikujące, można podzielić na dwie grupy: określenia wartościujące negatywnie i określenia wartościujące pozytywnie. Na przykład za pomocą przymiotników chorw. *strašan* i pol. *straszny* określane są zjawiska czy wydarzenia budzące strach, przerażające, pełne grozy. Intensyfikatory przysłówkowe należą natomiast do leksemów wielowartościowych, których wartościowanie – negatywne lub pozytywne – zależy od kontekstu. Intensyfikatory powstałe od przymiotników wartościowanych negatywnie mogą łączyć się z wyrazami nacechowanymi negatywnie, np. chorw. *strašno naivan*, pol. *strasznie naiwny*, chorw. *užasno tužno*, pol. *okropnie smutne*, chorw. *jebeno glupo*, pol. *cholernie głupie*, ale również pozytywnie, np. *strašno zanimljivo*, pol. *strasznie ciekawy*, chorw. *užasno hrabar*, pol. *okropnie odważny*, chorw. *jebeno smiješno*, pol. *cholernie śmieszne*.

W powyższych przypadkach dochodzi zatem do całkowitej desemantyzacji nacechowanego negatywnie lub pozytywnie znaczenia, pozostaje jedynie sem intensywności⁷.

Na związek pomiędzy ekspresywnością wypowiedzi i wartościowaniem zwrócił uwagę Władysław Lubaś, który wyróżnił dwie grupy środków językowych wyrażających: a) ekspresję (i waloryzację pozytywną), m. in. aprobatę, radość, wzruszenie, współczucie, a także b) ekspresję (i waloryzację) negatywną, m.in. niedowierzanie, niezadowolenie, lekceważenie, obrazę, strach, smutek, złość, wulgarność (Lubaś 2003: 184). Zbiór zwerbalizowanych emocji negatywnych jest liczniejszy, co potwierdza także Artur Rejter (2006: 155). Lingwista wskazuje na fakt, że w potocznej percepcji drugiego człowieka widoczna jest skłonność do zauważania tego, co złe, odmienne, nieadekwatne, błędne i poddawania tego krytyce.

Wyrazem silnego nacechowania ekspresywnego i emocjonalnego – pozytywnego lub negatywnego – są intensyfikatory, które są wulgaryzmami. Dubravko Škiljan zwraca uwagę, że w ujęciu pragmatycznym wulgaryzmy są bardziej efektywne pod względem komunikacyjnym od innych wyrazów (Škiljan 1989: 116), często mają także dodatkowe konotacje, których nie posiada neutralna leksyka.

Analizowane intensyfikatory przysłówkowe funkcjonują w zróżnicowanych semantycznie i składniowo kontekstach. Pojawiają się jako intensyfikacja cechy, w połączeniu z przymiotnikiem lub przysłówkiem, np.:

⁷ Warto zauważyć, że zjawisko deleksykalizacji znaczenia w potocznej odmianie języka jest powszechne. Analogiczne egzemplifikacje można znaleźć m.in. w języku czeskim: *strašně krásný* 'strasznie piękny', bułgarskim: *страшно добра* 'strasznie dobra', rosyjskim *ужасно интересно* 'okropnie ciekawe', a także w językach niesłowiańskich. Na przykład w języku angielskim spotykane są takie określenia, jak *terribly happy* 'strasznie wesoly', *awfully nice* 'okropnie miłe', które od XIX w. występują w tym języku w znaczeniu 'bardzo' (ang. 'very'). W języku niemieckim używane są takie połączenia, jak *furchtbar schön* 'strasznie piękny', czy *schrecklich glücklich* 'strasznie szczęśliwy', które już w XVII w. odnotowano w znaczeniu 'bardzo' (Online Etymology Dictionary, *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen, The Tower of Babel. An Etymological Database Project*).

- chorw. *strahovito* bolestan 'straszliwie chory', *monstruozno* učinkovit 'potwornie skuteczny', *brutalno* lijepa 'brutalnie piękna', *pakleno* dugo 'piekielnie długo',
- pol. *cholernie* późno, *piekielnie* długo, *kurewsko* prawdziwe, *okropnie* duży, *szalenie* zdolny.

Występują także jako określenie nasilenia stanu lub procesu, w połączeniu z czasownikiem, np.:

- chorw. *Znojim se vraški* 'Pocę się diabelnie', *razljuti se užasno* 'okropnie się zdenerwuje', *ujedno stanem i grozno* kihati i štucati 'nagle zacząłem okropnie kichać i czkać, [...] da se toliko jebeno naljutiš' [...] że się tak cholernie zezłościsz'
- pol. *potwornie* się pocę, *strasznie* się znęcała, *strasznie* się wściekał, boleć to *diabelnie* musiało, odsetki *kolosalnie* rosną, cieszę się *obłędnie*.

Pojedyncze przykłady odnoszą się natomiast do określenia ilościowego, np. chorw. *jebeno* puno 'zajebicie dużo', *užasno* mnogo vremena 'okropnie dużo czasu', pol. *cholernie* wielu; *nieskończenie* dużo.

Z perspektywy funkcjonalnej intensyfikatory są zatem razem z określającym wyrazem przede wszystkim wykładnikami wartościowania jakościowego – pozytywnego lub negatywnego, rzadziej – ilościowego⁸. Wartościowanie uzależnione jest od intensyfikowanego elementu językowego, a intensyfikator jedynie wzmacnia aspekt aksjologiczny (deprecjację lub nobilitację). Takie przypisywanie wartości odnosi się do normy aksjologicznej, która w dużym stopniu jest uwarunkowana kulturowo (Puzynina 1986: 122).

Intensyfikatory używane są często w celu wzmocnienia ekspresywnego nacechowania sądów wartościujących. W zebranych materiale zaobserwowano intensyfikację, która wskazywała wyższy i najwyższy stopień natężenia cechy (czynności, stanu), które w klasyfikacji Randolpha Quirka odpowiadają intensyfikatorom potęgującym (ang. *boosters*) i maksymalizatorom (ang. *maximisers*):

- a) wzmocnienie pozytywne oceniającego przymiotnika, które wskazuje na przekraczający konwencjonalną normę stopień natężenia cechy:
  - chorw. *Ljudi su je strahovito voljeli* 'ludzie ją straszliwie kochali', *brutalno* duhovita 'okrutnie zabawna', *nenadjebito* zgodan 'zajebicie przystojny', *đavolski* dobro vino 'diabelnie dobre wino',
  - pol. *jestem potwornie utalentowana* [...], *diabelnie* sprytny, *obłędnie* bogata, *okropnie* szczęśliwi,

⁸ W badaniach przyjęto podział Jadwigi Puzyniny (1986). Badaczka wyróżnia wartościowanie jakościowe, które może być rozumiane jako ocena, czy coś jest bardzo negatywne, negatywne, neutralne, pozytywne lub bardzo pozytywne pod jakimś względem, a także wartościowanie ilościowe, które określa, czy coś jest mniejsze lub większe pod jakimś względem w stosunku do przyjętej normy.

- b) wzmocnienie pozytywne oceniającego przymiotnika, które wskazuje na maksymalny stopień natężenia cechy:
- chorw. *totalno originalan* ‘totalnie oryginalny’, *totalno iskrena* ‘totalnie szczerą’, *ekstremno uzbuđeni* ‘ekstremalnie podekscytowani’, *ekstremno discipliniran* ‘ekstremalnie zdyscyplinowany’,
  - pol. *ekstremalnie lekkie*, *ekstremalnie heroiczny*, *totalnie wielbi*, *totalnie śmieszna*,
- c) wzmocnienie negatywne oceniającego przymiotnika, które wskazuje na przekraczający konwencjonalną normę stopień natężenia cechy:
- chorw. *Tu nekako vraški puše* ‘Tu coś piekielnie wieje’, *To je strašno nepristojno od vas* ‘To jest strasznie niegrzeczne z waszej strony’, *monstruozno apsurdne*, ‘potwornie absurdalne’, *jebeno odoratno*, ‘cholernie obrzydliwe’,
  - pol. *Boleć to musiało diabelnie*, *jest taki okropnie słaby*, *wściekle głodny*, *cholernie skąpy*, *piramidalnie głupi*,
- d) wzmocnienie negatywne oceniającego przymiotnika, które wskazuje na maksymalny stopień natężenia cechy:
- chorw. *Ti si pobrkan totalno* ‘Jesteś totalnie zakręcony’. *ekstremno jaka bol* ‘ekstremalnie silny ból’, *totalno pijan* ‘totalnie pijany’, *totalno nezreo* ‘totalnie niedojrzały’,
  - pol. *Sytuacja była ekstremalnie zła*, *ekstremalnie trudny*, *totalnie nieczuli*, *totalnie pijany*.

W zebranym korpusie znalazły się także przykłady nagromadzenia intensyfikatorów:

- chorw. [...] *u Zagrebu gdje ju je neprestano*, [...] *glavobolja strašno, grozno mučila* ‘[...] w Zagrzebiu, gdzie ją ciągle [...] ból głowy strasznie, okropnie męczył’, *strašno, užasno sam razočarana* ‘jestem strasznie, okropnie rozczarowana’,
- pol. *On musiał być strasznie okropnie bogaty!*

Taki swoisty proces hiperbolizacji wpływa na ekspresywną wartość wypowiedzi i jest charakterystyczny dla języka potocznego. Celowe uwydatnienie danej cechy, jej przerysowanie może mieć różne funkcje: podkreślenie emocjonalnego stosunku nadawcy, uwidocznienie określonych cech (sugestywność), perswazję.

4. Subiektywizacja i ekspresywność⁹

Subiektywizacja jest specyficznym rodzajem rozszerzenia semantycznego, będącego jednocześnie istotnym czynnikiem w procesie gramatyzacji (Langacker 1990). Już w starożytności zwracano uwagę na to, że wyrażenia intensyfikujące treść subiektywizują wypowiedź (Janus 1978: 161). Współcześni badacze są zgodni odnośnie do roli subiektywizacji jako zjawiska, które inicjuje proces przekształcenia się przysłowka (właściwego) w intensyfikator.

Magdalena Pastuch, Kinga Wąsińska i Barbara Mitrenga definiują subiektywizację jako „proces, w którym nadawca komunikatu, opisując obiekty, cechy, czynności bądź procesy, sytuuje je na własnej skali wartości” (Pastuch, Wąsińska, Mitrenga 2022: 27). Emilia Kubicka stwierdza, że „przysłowki intensyfikujące informują w większym stopniu o odczuciach czy ocenach mówiącego niż o faktycznym stanie rzeczy” (Kubicka 2010: 53), Dagmara Bałabaniak wiąże pojęcie intensywności z subiektywnym postrzeganiem rzeczywistości przez nadawcę (Bałabaniak 2013: 79). Czynnikiem subiektywnym w języku jest zatem świadoma i celowa działalność człowieka (Dešić 1967: 56).

Intensywność jako cecha językowa, wskazuje zatem na to, w jakim stopniu postawa mówiącego w stosunku do danego obiektu odbiega od neutralności (Bradac, Bowers, Courtright 1979), a intensyfikator jest swoistego rodzaju komentarzem nadawcy, chęcią wyróżnienia, uwypuklenia natężenia pewnego zjawiska, które w jego przekonaniu odbiega od normy. Opiera się on na ocenie ilościowej i porównaniu z wartością, która zostaje przez nadawcę przyjęta jako neutralny punkt odniesienia.

Ekspresywność jest kategorią, która za pomocą określonych środków wyrazu i relacji pomiędzy nimi wyraża świadomy, subiektywny, emocjonalny stosunek między nadawcą i odbiorcą lub treścią wypowiedzi (Tošović 2004: 25). Ekspresywność definiowana jest także jako aktywna manifestacja pragnień, sądów, uczuć itp. nadawcy, której dokonuje m. in. za pomocą doboru i układu słów (Simeon 1969: 293). Dragutin Rosandić i Josip Silić wyróżniają dodatkowo dwa typy leksyki ekspresywnej: inherentną i kontekstową. Ekspresywność inherentna jest zawarta w leksemie (np. w pejoratywach, wulgaryzmach, kolokwializmach), natomiast ekspresywność kontekstowa uwarunkowana jest kontekstem i związana jest z figuratywnością języka (Rosandić, Silić 1979: 164).

⁹ Ekspresywność jest związana z emocjonalnością i subiektywnością, punktem widzenia nadawcy (np. z uczuciami, wartościowaniem, cechami danej jednostki). Przez niektórych językoznawców uważana jest za aspekt emocjonalności (afektywności), związana z życiem codziennym i różnymi jego przejawami, w tym z uczuciami, wartościowaniem, oceną ilościową, jakościową i intensywnością (Koch, Oesterreicher 2011: 121). W niniejszym opracowaniu *ekspresywność* jest rozumiana jako cecha znaku, która jest skutkiem procesu uzewnętrznienia osobowości nadawcy (ekspresji), natomiast *emocjonalność* to stosunek uczuciowy nadawcy do otaczającej go rzeczywistości pozajęzykowej, który jest wyrażany za pomocą określonych środków językowych (Rejter 2006: 57–58). Zarówno ekspresywność, jak i emocjonalność są istotnymi wyznacznikami potoczności.

Ekspresywność w intensyfikatorach jest wyrażona eksplicytnie, poprzez zmianę znaczenia wyrazu (Grabias 1981)¹⁰. Intensyfikatory zatem mieszczą się w kategorii ekspresywów, które często również mają charakter okazjonalny i z natury rzeczy stanowią klasę otwartą charakterystyczną dla języka potocznego, stale się odnawiającą. Jan Miodek twierdzi, że „wyrazy emocjonalne zużywają się szybciej i [...] trzeba ciągle szukać świeższych, mocniejszych i nieutrwalonych form ekspresji” (Miodek 2002: 645). Założenie to odnosi się także do kategorii intensyfikatorów przysłówkowych w języku potocznym, których potencja intensyfikująca, bazująca m. in. na oryginalności, innowacyjności i nieprzewidywalności, z czasem się zaciera.

W codziennej, potocznej komunikacji coraz częściej zwraca się uwagę na to **jak** się mówi, a nie na to, **co** się mówi. W tego typu interakcji interlokutorzy wychodzą poza ramy konwencjonalnych zachowań językowych i rejestrów, aby zaskoczyć współmówcę i wywrzeć określoną reakcję. W tym celu wykorzystywane jest szerokie spektrum środków językowych, ich modyfikacje, przekształcenia i deformacje.

Ekspresywność, intensywność i wartościowanie wiąże ze sobą aspekt subiektywizacji, ponieważ nadawca nie opisuje rzeczywistości jako neutralny obserwator. Komponent wartościujący jest zawsze obecny w wypowiedzi nacechowanej emocjonalnie, natomiast zabarwienie emocjonalne nie jest dla wypowiedzi wartościującej obligatoryjne (Laskowska 1992: 25). Zależność pomiędzy wartościowaniem, ekspresywnością (emocjonalnością) i intensywnością ilustrują następujące przykłady:

- – chorw. *strašno dosadan* ‘strasznie nudny’, *strašno inteligentna* ‘strasznie inteligentna’, *totalno dosadan* ‘totalnie nudny’, *jebeno dobar* ‘zajebicie dobry’,
- – pol. *potwornie wolny*, *potwornie ciekawy*, *ekstremalnie trudne*, *cholernie sprytny*.

We wszystkich przykładach wyróżnione elementy mają synonimiczne znaczenie w stosunku do intensyfikatora *bardzo*, czyli ‘ponad normą’, jednak natężenie intensyfikujące cechę jest większe. W przykładach chorw. *strašno inteligentna* i pol. *potwornie ciekawy* widoczny jest wyższy stopień emocjonalności niż w przykładach chorw. *strašno dosadan* i pol. *potwornie wolny*, co jest wynikiem antagonistycznego połączenia wartości nacechowanych pozytywnie (przymiotnik) i negatywnie (przysłówki/ intensyfikator). W przykładach chorw. *totalno dosadan* i pol. *ekstremalnie trudne* przedstawione są skrajne wartości na skali intensyfikującej i jednocześnie najwyższy stopień nacechowania emocjonalnego. W przykładach chorw. *jebeno dobar* i pol. *cholernie sprytny* intensyfikatory należą do wulgaryzmów, które poza tym, że używane są często w afekcie, wyrażają

¹⁰ Na korelację intensywności, ekspresywności i emocjonalności zwracają uwagę Elżbieta Górńska (2015) i Sylwia Sojda (2017).

silne emocje nadawcy, zarówno negatywne, jak i pozytywne, mają również funkcję wartościującą. Przy czym warto zaznaczyć, że same wulgaryzmy także podlegają stratyfikacji i swoistej gradacji, w której ze względu na intensywność znaczenia i konotacje rozróżnia się jednostki „słabsze” i „mocniejsze”.

Podsumowanie

Analizowane w niniejszym artykule intensyfikatory od motywuujących je pośrednio przymiotników różni łączliwość semantyczna. Przymiotniki mają bowiem znaczenie ściśle związane z ich etymologią, np. chorw. *strašan* ← *strah*, pol. *straszny* ← *strach*. Natomiast intensyfikatory wykształciły nowe znaczenie ogólne – ‘bardzo’, które jest związane z oceną przez nadawcę danego elementu rzeczywistości pozajęzykowej. Klasa intensyfikatorów przysłówkowych wyodrębnia się zatem zarówno w języku chorwackim, jak i w języku polskim w wyniku neosemantyzacji, poprzez uzupełnienie dotychczasowego znaczenia o sem intensywności i stanowi klasę o charakterze otwartym. Innymi słowy, liczba intensyfikatorów tego typu stale rośnie, czego dowodzą także badania diachroniczne (Mitrenga 2014: 98). Wzbogaca i uzupełnia się w ten sposób zbiór wyrażen charakterystycznych dla języka potocznego.

Zarówno w języku chorwackim, jak i w języku polskim występują formy, które mogą być zarówno przysłówkiem właściwym, jak i intensyfikatorem. W związkach z przymiotnikiem i przysłówkiem intensyfikatory wzmacniają cechę lub właściwość, którą te wyrażają, natomiast w połączeniu z czasownikiem określają wysoki stopień natężenia czynności lub stanu.

Analizowane intensyfikatory mają silne nacechowanie ekspresywne, na podstawie analizy już najbliższych kontekstów (intensyfikator + wyraz określany), w których się pojawiają można wskazać ich związek z emocjami, uczuciami i wartościowaniem. Zaobserwowano całkowitą ekwiwalencję właściwości składniowych, czyli połączenia z częściami mowy, w których występuje eksplicytna lub implicytna stopniowalność; możliwe użycie eksklamatywne i szyk prepozycyjny; a także funkcjonalnych, czyli intensyfikacja treści (znaczenia) oraz komponent oceniający i wartościujący. Intensyfikatory tego typu podlegają także gradacji, tj. jednostki znajdujące się na skali powyżej lub poniżej przyjętego punktu odniesienia mają zróżnicowany stopień nasilenia. Wysoki poziom ekwiwalencji w odniesieniu do wartościowania i kontekstów ich użycia może stać się natomiast podstawą do sformułowania tezy o istnieniu wspólnej słowiańskiej normy aksjologicznej.

Obecność zarówno oceny, jak i ekspresji w intensyfikatorach przysłówkowych powoduje, że są one rozpowszechnione zarówno w chorwackim, jak i w polskim języku potocznym¹¹ i można je uznać za jeden z wykładników tej odmiany języka. Duża liczba jednostek będących wykładnikami intensywności w języku

¹¹ Potwierdzają to także obserwacje lingwistów (Markowski 2007: 191, 201; Bralczyk 2009: 183–184).

potocznym jest natomiast dowodem jego kreatywności. Warto także zaznaczyć, że w związku z obserwowaną ekspansją potoczności, zarówno w realiach chorwackich, jak i w polskich, intensyfikatory przysłówkowe o nacechowaniu potocznym, są coraz częściej obecne także w dyskursie medialnym czy politycznym.

Literatura

- Bałabaniak D., 2007, *Semantyczne ograniczenia łączliwości intensyfiaktorów leksykalnych*, „Prace Filologiczne”, t. 52, s. 15–22.
- Bałabaniak D., 2013, *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- Bałabaniak D., 2014, *Wykładniki intensywności związane z pojęciami WIELKOŚCI i ILOŚCI (na materiale polszczyzny dawnej)*, w: K. Kleszczowa, A. Szczepanek (red.), *Wyrażenia funkcyjne w perspektywie diachronicznej, synchronicznej i porównawczej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 79–90.
- Batinić M., Kresić M., Pavić Pintarić A., 2015, *The intensifying function of modal particles and modal element sina a cross-linguistic perspective*, „Rasprave: časopis za hrvatski jezik i jezikoslovlje”, t. 41, nr 1, s. 1–27. <https://hrcak.srce.hr/141867>
- Bolinger D., 1972, *Degree words*. The Hague—Paris: Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110877786>
- Bradac J.J., Bowers J.W., Courtright J.A., 1979, *Three Language Variables in Communication Research: Intensity, Immediacy and Diversity*, „Human Communication Research”, t. 5, nr 3, s. 257–269. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1979.tb00639.x>
- Bralczyk J., 2009, *Słowo o słowie*, Warszawa: PWN.
- Dešić M., 1967, *Uloga subjektivnog faktora u razvitku jezika*, „Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika”, t. 15, nr 2, s. 55–57.
- Dziwerek K., 2020, *Escape from Etymology? A Corpus Study of Polish Adjectival Intensifiers*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, t. 5, Sectio N, s. 454–472. <https://doi.org/10.17951/en.2020.5.453-472>
- Edel M., 1992, *Russische und bulgarische Ausdrucksmittel für Intensität auf wortbildender, lexikalischer und Phrasemebene*, „Zeitschrift für Slawistik”, t. 37, s. 601–609. <https://doi.org/10.1515/9783112538661-007>
- Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*, <https://www.dwds.de/d/wb-etymwb> (dostęp: 11.03.2024).
- Górska E., 2015, *Intensyfikacja treści we współczesnym arabskim języku literackim*, Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Grabias S., 1981, *O ekspresywności języka: ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin: Wydawnictwo Lubelskie.
- Grochowski M., Kisiel A., Żabowska M., 2018, *Zasady opisu jednostek funkcyjnych w WSJP PAN*, w: P. Żmigrodzki, M. Bańko, B. Batko-Tokarz, J. Bobrowski, A. Czelakowska, M. Grochowski, R. Przybylska, J. Waniakowa, K. Węgrzynek (red.), *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*, Kraków: PAN, s. 191–203.

- Grzegorzyczkowa R., 1975, *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*, Wrocław: Ossolineum.
- Hrvatski jezični korpus, <http://riznica.ihjj.hr/philologic/Cijeli.whizbang.form.hr.html> (dostęp: 1.03.2024).
- Hrvatski nacionalni korpus, <https://web.archive.org/web/20160604015258/http://www.hnk.ffzg.hr/pretraga.html> (dostęp: 1.03.2024).
- Hudeček L., Vukojević L., 2006, *Ne samo... nego/već (i) ustrojstva*, „Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje”, t. 32, s. 127–158.
- Jakubowicz M., 2014, *Czym mogą być motywowane wykładniki intensywności? Na przykładzie różnojęzycznych odpowiedników polskiego bardzo*, w: K. Kleszczowa, A. Szczepanek (red.), *Wyrażenia funkcyjne w perspektywie diachronicznej, synchronicznej i porównawczej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 69–78.
- Janus E., 1977, *Wykładniki intensywności cechy we współczesnej polszczyźnie*, „Polonica”, t. 3, s. 47–57.
- Janus E., 1978, *Funkcjonowanie wykładników intensywności w zdaniu*, „Pamiętnik Literacki”, t. 69, nr 2, s. 157–161.
- Janus E., 1981, *Wykładniki intensywności cechy (na materiale polskim i rosyjskim)*, Wrocław: Ossolineum.
- Jelitte H., 1961, *Studien zur Adverbium und zur adverbialen Bestimmung im Altkirchenslawischen. Eine morphologisch – syntaktische Untersuchung*, Hain: Meisenheim am Glan.
- Kawka M., 1973, *Intensywa prefiksalne (na materiale gwarowym)*, „Poradnik Językowy”, z. 3, s. 139–143.
- Kleszczowa K., 2007, „Bardzo” podobne a jednak inne. Z historii polskich wykładników intensywności cechy, „Prace Filologiczne”, t. 53, s. 315–321.
- Koch P., Oesterreicher W., 2011, *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*, Berlin–New York: Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110252620>
- Korpus Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/korpus> (dostęp: 1.03.2024).
- Kubicka E., 2010, *Do ostatka i do reszty jako przysłówki limitatywne*, „LingVaria”, nr 1, s. 53–63.
- Kucharzyk R., 2022, *Intensywa typu orobić się w gwarze jednej wsi małopolskiej*, „LingVaria”, t. 17, nr 2, s. 183–193. <https://doi.org/10.12797/LV.17.2022.34.12>
- Langacker R.W., 1990, *Subjectification*, „Cognitive Linguistics”, t. 1, s. 5–38. <https://doi.org/10.1515/cogl.1990.1.1.5>
- Laskowska E., 1992, *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy.
- Laskowska E., 2000, *Językowe środki wartościujące w funkcji nakłaniającej (na przykładzie wypowiedzi na sesjach Rady Miejskiej Bydgoszczy)*, w: K. Michalewski (red.), *Regulacyjna funkcja tekstów*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 342–348.

- Lovrović L., Pavić Pintarić A., 2019, *Transfer in the use of intensifiers*, „Vestnik za tuje jezike”, nr 11 (1), s. 103–118. <https://doi.org/10.4312/vestnik.11.103-118>
- Lubaś W., 2003, *Polskie gadanie: podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Opole: Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Markowski A., 2007, *Kultura języka polskiego: teoria, zagadnienia leksykalne*, Warszawa: PWN.
- Miodek J., 2002, *Słownik ojczyzny-polszczyzny*, Wrocław: PWN.
- Mitrenga B., 2014, *Wykładniki intensywności typu strasznie, potwornie, przeraźliwie w historii polszczyzny*, w: K. Kleszczowa, A. Szczepanek (red.), *Wyrażenia funkcyjne w perspektywie diachronicznej, synchronicznej i porównawczej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 91–107.
- Narodowy Korpus Języka Polskiego*, <https://nkjp.pl/> (dostęp: 1.03.2024).
- Nigoević M., 2020, *Intenzifikacija u jeziku (s primjerima iz hrvatskog i talijanskog jezika)*, Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
- Online Etymology Dictionary*, <https://www.etymonline.com/> (dostęp: 1.03.2024).
- Paradis C., 1997, *Degree Modifiers of Adjectives in Spoken British English*, Lund: Lund University Press.
- Pastuch M., Wąsińska K., Mitrenga B., 2022, *O subiektywizacji w procesie kształtowania się intensyfikatorów (na przykładzie ogromnie)*, „Prace Językoznawcze”, t. 24, nr 3, s. 27–44. <https://doi.org/10.31648/pj.7911>
- Pavić Pintarić A., 2010, *Frazeološki izrazi za 'malo'/'slabo' i 'puno'/'jako' u njemačkom i hrvatskom jeziku*, rozprawa doktorska, Odjel za germanistiku, Sveučilište u Zadru.
- Pavić Pintarić A., 2012, *Translating intensifiers in dialogues of German and Croatian young adults' literature*, w: M.B. Fischer, M. Wirf Naro (red.), *Translating Fictional Dialogue for Children and Young People*, Berlin: Frank & Timme, s. 235–249.
- Pavić Pintarić A., Frleta Z., 2014, *Upwards intensifiers in the English, German and Croatian language*, „Vestnik za tuje jezike”, t. 6, nr 1, s. 31–48. <https://doi.org/10.4312/vestnik.6.31-48>
- Pintarić N., 2011, *Komunikacijski prilozi i priložni odnosi u hrvatskom i poljskom jeziku*, „Südslavistik online”, t. 3, s. 85–102.
- Pranjković I., 2008, *Zamjenica, prilog, čestica i veznik što*, w: L. Badurina, D. Bačić-Karković (red.), *Riječki filološki dani 8. Zbornik radova*, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, s. 238–246.
- Pranjković I., 2018, *O riječima nego, no, već, još i tek*, „FLUMINENSIA”, t. 30, nr 1, s. 63–76. <https://doi.org/10.31820/f.30.1.9>
- Puzynina J., 1986, *O elementach ocen w strukturze znaczeniowej wyrazów*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. 40, s. 121–128.
- Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Warszawa: PWN.
- Ристић С., 2005, *Партикула све у српском језику и функција интензификације*, „Српски језик” 10, nr 1–2, s. 199–210. [Ristić S., 2005, *Partikula sve u srpskom jeziku i funkcija intenzifikacije*, „Srpski jezik”, t. 10, nr 1–2, s. 199–210.]

- Ристић С., 2006, Граматичке карактеристике партикуле *све* са значењем очекиваности, „Српски језик“ 11, nr 1–2, s. 176–186. [Ristić S., 2006., *Gramatičke karakteristike partikule sve sa značenjem očekivanosti*, „Srpski jezik“, t. 11, nr 1–2, s. 176–186.]
- Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J., 1985, *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London: Longman.
- Rejter A., 2006, *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Ristić S., 2009, *Grammatical-communicative status of particles in the Serbian language*, w: M. Cichońska (red.), *Kategorie w języku, język w kategoriach*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 106–114.
- Rosandić D., Silić J., 1979, *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika: priručnik za nastavnike*, Zagreb: Školska knjiga.
- Silić J., Pranjković I., 2005, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Simeon R., 1969, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Škiljan D., 1989, *Lingvistika svakodnevice*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Sojda S., 2017, *Intensywność treści w paratekstach prozy Pavla Rankova*, „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, s. 141–158.
- Sojda S., 2022, *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Straš E., 2008, *Kategoria intensywności we frazeologii języka polskiego i rosyjskiego*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szczepaniak J., 2007, *Wartościowanie w tekście prasowym na przykładzie niemieckiej gazety „Bild – Zeitung”*, A. Oskiera (red.), *Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie*, Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, s. 29–38.
- Tafel K., 2001, *Zum Wesen von Graduierung und deren Bedeutung für die menschliche Gemeinschaft*, w: H. Jachnow, N. Boris, A.E. Suprun (red.), *Quantität und Graduierung als kognitiv-semantische Kategorien*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, s. 20–38.
- Tekavčić P., 1989, *Izražavanje intenziteta svojstva u hrvatskom ili srpskom i talijanskom jeziku*, „Strani jezici”, t. 18, nr 2, s. 63–69.
- The Tower of Babel. An Etymological Database Project*, <https://starlingdb.org/> (dostęp: 11.03.2024).
- Tošović B., 2004, *Ekspresivnost*, „Stil”, z. 3, s. 25–61.
- Van Os Ch., 1989, *Aspekte der Intensivierung im Deutschen*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Vukojević L., 2005, *Vezničke skupine pa da, a da, e da u rečenicama posljedične semantike*, „Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje”, t. 31, nr 1, s. 401–428.
- Vukojević L., 2008, *Infinitivne posljedične konstrukcije*, „Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje”, t. 34, s. 449–462.

-
- Wajszczuk J., 2005, *O metatekscie*, Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego.
- Wingender M., 2005, *Wesen und Funktion der Graduierung in der Sprache*, w: H. Jachnow, A. Kiklevič, N. Mečkovskaja, B. Norman, M. Wingender (red.), *Kognition, Sprache und phraseologische/ parömiologische Graduierung*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, s. 42–57.
- Грицкат И., 1972, *Актуелни језички и текстолошки проблеми у старим српским ћирилским споменицима*, Београд: Народна библиотека Србије. [Grickat I., *Aktuelni jezični i tekstološki problemi u starim srpskim ćirilskim spomenicima*, Beograd: Narodna biblioteka Srbije.]
- Крумова-Цветкова Л., Рошко Р., Петрова-Вашилевић А., Чоролеева М., 1994, *Българско-полска съпоставителна граматика. Том 3: Семантичните категории количество и степен*, София: АИ „Проф. Марин Дринов“. [Krumova-Cvetkova L., Roshko R., Petrova-Wasilewicz A., Choroleeva M., *Bylgarsko-polska sypostavitelna gramatika, tom 3: Semantichnite kategorii kolichestvo i stepen*, Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“.]

